

בירורי הלכה

הרב מנחם זילברברג

בענין מקום הדלקת נר חנוכה בזמנינו

מן הדין להדליק בחוץ, וכבר תמהים על אלו שמדליקין בפנים, עד שצריכים "ללמד זכות" עליהם בדוחקים ובהצטדקויות.

עיקר הנחת הטענה היא, שבזמנים הקודמים היו "שעת סכנה" ולכן הדליקו בפנים, אבל כיום שזכינו להיות תחת שלטון ישראלי, חלפה לראשונה שעת הסכנה, ולכן מחויבים להתחיל להדליק בחוץ.

ויש לבדוק אם אכן ההנחה הזו אמיתית היא ואם עומדת במבחן המציאות.

כתב הרמ"א בהלכות חנוכה שבזמנינו כולם מדליקין נר חנוכה בפנים ממש, בתוך הבית, וכן כתבו כל הפוסקים, הן הפוסקים שהיו בא"י והן שבחו"ל, הן שבארצות הנוצרות והן שבארצות הישמעאלים, וכן כתבו כל הראשונים.¹

והנה בדורות האחרונים נתעוררו רבים בא"י להחזיר עטרה ליושנה ולהדליק נ"ח בחוץ בפתחי הבתים או החצירות. ובשנים האחרונות התחילו טוענים שבזמנינו מחויבים

1 כל הראשונים סוברים דבזמנא אין נוהגים כבימי המשנה לפרסם הנס לבני רה"ר, אלא סומכים על הדין דבשעת הסכנה אף שאין סכנה, ומפרסמים את הנס לבני הבית.

ודלא כדברי הגר"א בוקוואלד במאמרו הנזכר להלן, שהריטב"א שכותב דבזמנו בספרד לא היה שום סכנה, סובר דבזמנא מדליקין אצל הפתח מבפנים ואיכא פרסום לבני רה"ר ויוצאין בזה כעיקר תקנת חז"ל, ושהריטב"א לשיטתו שחולק על הרשב"א וסובר כרש"י כ"א ע"ב ד"ה מבחוץ דלא בעינן ברה"ר ממש, אלא מדליק בפנים ונראה בחוץ.

ואינו נכון בתרתי, חדא, דשם הנדון "בפנים החצר", כמפורש ברש"י ורשב"א ורבינו ירוחם (ובתורה"א ש מפורש דבתוך הבית מודה רש"י), ואילו המנהג היה "בפנים הבית" ועוד דהמנהג היה בדלת סגורה ולא נראה בחוץ, דהרי מפורש בריטב"א בדף כ"א ע"ב וז"ל: "אבל כשהניחו בפנים כמנהגינו אין לחוש להקריבו לפתח, דהא אמאי", ומוכח דהפירסום הוא רק לבני הבית, אלא דמש"כ הריטב"א בדף כ"ג לגבי חשדא דנראה לעוברים ושבים, כתב זאת רק לגבי דין חשדא. וכדמפורש בב"ח סוס"י תרע"א דכיון "שלפעמים" פתוח הדלת איכא חשדא, והיינו דודאי לא היו נוהגים להשאיר הדלת פתוחה כל זמן שיעור ההדלקה, דלא היו יוצאין בזה דינא דחז"ל דמצוה להדליקה בחוץ, אלא דבעת שפותחין הדלת רואים שאין נרות ואיכא חשדא. (ומש"כ בהערה 8, לא ראה את הריטב"א ד"ה כפה ורש"י וראשונים וטור סי' תרע"ז). וכ"ה בתשובת הרא"ש שהביא הטור בסי' תרע"ז שכתב: כי "השכנים" עוברים וכו', ואפשר לפרש דהיינו כנ"ל דהשכנים שנמצאים שם כל הזמן רואים כשפותחים את הדלת ולכן איכא חשדא.

וגם מש"כ הטור סוס"י תרע"ב שגם לדין צריך לדקדק בזמן ההדלקה כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש היכרא לעוברים ושבים, אי אפשר לפרש דבריו שהשאירו הדלת פתוחה כל זמן ההדלקה ויצאו בזה מצוות הדלקה בחוץ, שהרי מפורש בטור ריש סי' תרפ"ו וז"ל: "בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת", ומפורש שהיתה הדלת סגורה כל הזמן. אלא דכוונת הטור, דכיון דבשעת הדלקה הדלת פתוחה יש תועלת בהדלקה בזמן, שעכ"פ עכשיו רואים העוברים ושבים, ולכן צריך לדקדק על הזמן, אבל ודאי שאין יוצאים בזה מצות הדלקה בחוץ דא"כ אסור לסגור הדלת, ודוק. וכן מפורש בבאיור הגר"א בסי' תרע"ה דהטור אינו סובר דמקיים בזה דינא דגמ'.

וכך כותב הרחיד"א בספרו מעגל טוב על ביקורו באמשטרדם בשנת תקל"ח, וז"ל: ליל א' מס' פקודי מוש"ק כל הלילה היו עושין ברחובות שמחה ופרצופין ושטויות בשביל פורים כאלו העיר שלהם בפרסום גדול ברחובות קריה. עכ"ל. והחיד"א שתמה על כך כותב אח"כ וז"ל: והם לוקחים החירות יותר מדאי כאלו הם המושלים ומלכי ארץ, דבר פלא.

וראיתי במאמרו של הג"ר אפרים אריאל בוקוואלד בישורון כרך כ"ב, שכתב לחלק בין התקופות השלוות שבעבר לתקופה דהיום, דאז חששו שמא יחזור המצב לקלקולו ויחזרו השמדות, ולכן לא התחילו להדליק בחוץ, משא"כ כיום תחת השלטון הישראלי ליכא חשש זה.

אולם דבר זה אינו עפ"י מבט מציאותי, כי כל בר דעת מבין את מצבינו כיום, כי בדרך הטבע א"א לסמוך על השלטון הזה שמסוגל למנוע חזרת המצב לקלקולו ח"ו, ואל תתהלל כי לא תדע מה ילד יום.

ובדברי הראשונים והאחרונים לא נמצא בשום מקום המושג "שלטון", אלא שני דברים, או "יד האומות תקיפה עלינו", או "שאנו דרים בין האומות", ובמציאות שני הדברים נמצאים אצלנו כיום, יד האומות תקיפה על ישראל עם השלטון ביחד, וזוממים כל רגע להחזיר המצב לקלקולו ויותר, ח"ו, כמה וכמה מלחמות היו שהיה כפסע לחזרת הדבר לקלקולו, שלולא ה' שהיה לנו אזי חיים בלענו, (ויש לציין כי הדוגמא המוחשית ביותר, איך שיד האומות תקיפה עלולה להשפיע ישירות על איסור הדלקה בחוץ, היתה דוקא בימי השלטון הנוכחי, כאשר האומות מסביב נלחמו על

בתקופה שבה כותבים הרמ"א וכל הפוסקים שכולם מדליקים בפנים, היתה תקופה ארוכה שבה שלטו ועד חמש ארצות, ואח"כ ועד ארבע ארצות (כשאזור ליטא נפרדה לוועד עצמאי), ולפי הידוע חיו היהודים בשלוה, ותפקדו בכעין אוטונומיה אזרחית, ולא היה שום מפריע לקיום המצוות, והיו גם רוקדים ברחובות באבוקות ולפידים בהכנסות ס"ת וקבלות פני הרבנים, והיו בונים סוכות בחוצות וכדומה, בלי שום הפרעה, ולא היה שום מניעה להדליק נ"ח בפתחי הבתים והחצרות מבחוץ.

וכן בתקופת "תור הזהב" בספרד שהיה תחת שלטון המוסלמים, וכתבו הראשונים שהדליקו בפנים, אף שההדלקה בחוץ לא גרמה לשום סכנה.

וביותר, כשהחזירו חכמי צפת והגליל עטרה ליושנה וחדשו את הסמיכה בארץ ישראל, לדון דיני קנסות ומלקות, וכפי שנזכר בשו"ת הרלב"ח, שהיתה השליטה בידי החכמים לשפוט את ישראל באין מפריע, עד שראו בזה פעמי הגאולה, וחדשו את הסמיכה כהכנה לגאולה השלימה, ואעפ"כ כותב בספר "סדר היום" שהיה מחכמי צפת, שהדליקו נ"ח בפנים, על אף שהדבר הקל ביותר להחזיר עטרה ליושנה היה להדליק בחוץ, וכ"כ השלה"ק² והפר"ח ומהר"ם בן חביב בירושלים.

גם בימי החת"ס, שהיה במדינות אוסטריה והונגריה "שויון זכויות" מלא, והיהודים קיימו את מצוות הדת בריש גלי וביד רמה, ולא היה שום סיבה למנוע הדלקת נ"ח בחוץ.

2 וז"ל השלה"ק באיגרתו: "בזמן הבית יוסף היו שם [בצפת] י' אלפים בעלי בתים חכמים ונבונים וידועים, ואין מספר לעשירים וקצינים וכו' כי אין בכל העולם כולו מעמד טוב וישיבה טובה כמו בירושלים וכו' ושולם גדול לאומה ישראלית וכו' ואין יראת כלבול שקר וכו' אנחנו רואים קיבוץ גלויות וכו' בחוצות ירושלים כולם מלאים ת"ל מישראלים יצ"ו ובתי מדרשות ותינוקות של בית רבן וכו'", וגם באיגרתו לבניו שבחז"ל כותב: "כי ירושלים אף שהיא בחורבנה, עתה היא ממוש כל הארץ, ושולם ושולה ומזונות טובים וכו'", ואעפ"כ כותב בספרו שחיברו בירושלים שמדליקין נר חנוכה בפתח של חדר הפנימי של הבית.

היישובים, ואם ד' לא ישמור עיר שווא שקד שומר.

אכן אנו מלאי בטחון כי לא יטוש ה' את עמו, אולם הלא גם קדמונינו היו בעלי בטחון לא פחות ממנו, ואעפ"כ לענין ההלכה חששו לחשש זה והמתינו בסבלנות לגאולה השלימה.

ואי"ה כשיחיש גאולתינו ופדות נפשינו במהרה בימינו, אז יתחילו להדליק נר חנוכה כתיקונה על פתחי הבתים מבחוץ לפרסומי ניסא.

ארץ ישראל, ובכל תקופת המלחמה הוכרו על חובת האפלה, והיתה סכנה גדולה להראות לחוץ אפי' ניצוץ של אור מפחד הנכרים, וכ"ש להדליק נ"ח בחוץ). והחשש בדרך הטבע הוא יותר מוחשי מבעבר³, וגם אנו "דרים בין האומות" בין מליוני נכרים הדרים בארץ ישראל, ישמעאלים ונוצרים וכל מיני אומות המפוזרים בכל הארץ, בירושלים עצמה דרים כמאה אלף נכרים בעלי שנאת ישראל, וביפו הצמודה לבני ברק, קרית ספר וביתר מוקפות באלפי נכרים שאינם תחת השלטון, וכן כל

3 ומה שהביא מויכוחו של הרמב"ן בספרד, שכתב הגר"א בוקוואלד שזה גרם לחשש דשמא יחזור לקלקולו (חוץ מזה שגם לפני הויכוח הדליקו בפנים), הרי היו תקופות ארוכות שחיו בכבוד גדול בלי ויכוחים, כגון אלו שנזכרו כאן בפנים. וכן המהר"ל שנחל כבוד מלכים בפראג הדליק בפנים, כמ"ש בספרו, ואם בכל השנים מזמן הגמ' עד היום חששו לחזרת הקלקול, כ"ש כיום שלא נרגע כלל חשש זה, עפ"י דרך הטבע. (וצריכים להרבות בתפילה).

וע"ע בריטב"א דמוכח מדבריו שבזמנו בספרד לא היה שום שנאה של הנכרים ליהודים, דכתב על הגמ' ובשעת הסכנה וכו', וז"ל: פ' לא סוף דבר סכנת נפשות וכו' אלא אפי' סכנת צער או איבה "כמו בצרפת" וכו', והיינו שבמקומו לא היתה אפי' איבה של הנכרים, והיה המצב הרבה יותר טוב מהמצב של היום בא"י, ואעפ"כ הדליקו בפנים.

ואין אמת בדברים שכל אלו מגדולי ישראל ותלמידיהם שהמשיכו ושמשכיכים להדליק בפנים, הסתמכו על חידושו של הדבר יהושע, אלא הסתמכו על כל הראשונים וכל הפוסקים כדרך התורה.